

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Jämställdhet

En undersökning inom förskola och skola

Frida Karlsson och Sofia Lyrberg

LAU 390

Handledare: Katja Standfuss

Examinator: Ninni Trossholmen

Rapportnummer: HT10 1120 2

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstrakt

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Jämställdhet – en undersökning inom förskola och skola

Författare: Frida Karlsson och Sofia Lyrberg

Termin och år: Termin 7 ht 2010

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Katja Standfuss

Examinator: Ninni Trossholmen

Rapportnummer: HT10 1120 2

Nyckelord: Genus, jämställdhet, biologiskt kön, förskola, skola

Sammanfattning:

Det finns ett jämställdhetsproblem i dagens samhälle. Idag anses i vissa fall det manliga vara normen och något finare än det kvinnliga. Jämställdhet handlar om att kvinnor och män ska ha samma rättigheter och möjligheter samt att deras arbete är lika mycket värt. Syftet med denna studie är att undersöka hur det görs skillnad mellan flickor och pojkar på förskolan och skolan ur ett genusperspektiv. Genom de frågor vi ställt till de intervjuade har vi tagit reda på om barnen och eleverna samt pedagogerna och barnskötarna upplever att det finns en skillnad mellan pojkar och flickor. Slutligen har vi även undersökt hur man arbetar för jämställdhet på förskolan och skolan. Vi har använt oss av en kvalitativ intervjuundersökning där vi ställt öppna frågor med möjlighet till följdfrågor både för oss och de intervjuade.

Vårt tydligaste resultat är att förskolan arbetar mer aktivt för jämställdhet än skolan. Barnen, eleverna, pedagogerna och barnskötarna ser alla en skillnad mellan pojkar och flickor, somliga mer medvetet än andra. Ett annat tydligt resultat är att personalen på förskolan och skolan överlag inte kan definiera begreppen jämställdhet och genus. Studien är inte tillräckligt stor för att kunna ses som generaliserbar. Studien är endast gjord på en förskoleavdelning samt en skolklass, där fem vuxna och 14 barn och elever deltagit. Även om studien inte är generaliserbar hoppas vi att den kan bidra till en ökad förståelse samt en bredare kunskap kring begreppen jämställdhet, genus och det biologiska könet.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
2. Syfte och problemformulering	5
3. Teoretisk anknytning.....	6
3.1 Genus – Det sociala könet.....	6
3.2 Det biologiska könet.....	7
3.3 Jämställdhet.....	8
3.4 Genushistoria.....	8
3.5 Vad säger styrdokumentet?	9
3.6 Jämställdhet i förskola och skola idag.....	10
4. Design, metoder och tillvägagångssätt.....	11
4.1 Forskningsmetoder	11
4.2 Etiska regler.....	13
4.3 Tillvägagångssätt.....	13
5. Resultat och analys.....	15
5.1 Resultat – Intervjuer med pedagoger och barnskötare	15
5.2 Resultat – Intervjuer med barn och elever	19
5.3 Analys – Pedagoger och barnskötare	21
5.4 Analys – Barns och elevers syn på eventuella skillnader mellan pojkar och flickor	23
5.5 Analys – Stämmer pedagogers och barnskötarens syn på huruvida barn och elever uppfattar en eventuell skillnad mellan pojkar och flickor?	24
6. Diskussion	24
6.1 Har vi fått svar på våra frågeställningar?	28
6.2 Avslutande kommentarer	29
7. Referenser.....	31
8. Bilaga	33

1. Inledning

Jämställdhet är ett begrepp som innebär att kvinnor och män ska ha samma möjligheter, rättigheter och förutsättningar. Begreppet handlar endast om jämställdhet mellan könen och därmed inte mellan olika klasser eller etniciteter i samhället. Det biologiska könet är det kön vi kroppsligt föds med och som direkt vid födseln skiljer män och kvinnor åt. Det finns ett perspektiv som anser att det är naturligt med ett icke jämställt samhälle. Enligt detta perspektiv är vi skapta till att ha olika uppgifter i livet, att det finns en anledning att vi är skapta på olika sätt vilket innebär att det inte finns något jämställdhetsproblem (Chodorow, 1995, kap. 2). Genus är ett begrepp som de flesta människor har hört talas om. Dock är många osäkra på dess egentliga betydelse. Genus omfattar vårt kulturella och sociala kön och visar sig genom vad vårt kulturella arv och sociala samspel format oss till (Svaleryd, 2003, s. 29). Vi påverkas dagligen av samhällets förväntningar och normer och vårt sociala kön formas därefter. Man kan tydligt se en koppling mellan genus och den sociokulturella teorin då vårt sociala kön konstant påverkas av yttre faktorer (Claesson, 2007, kap. 2). Vygotskij (1995) menar att människan har ett behov av att anpassa sig till omgivningen vilket gör det svårt att komma ifrån de normer som gör vårt samhälle ojämnt (kap. 3). Det kan vara svårt att uppnå ett jämställt samhälle då vi redan från födseln matas med de normer som förklarar hur vi bör vara.

Jämställdhet är ett aktuellt ämne i vårt samhälle idag. Det är ett ämne som ofta diskuteras i olika debatter vilket visar på att det fortfarande finns ett jämställdhetsproblem. I samhället vi har idag värderas kvinnor och män på olika sätt och ofta visar det sig att det manliga har en högre status (Helén & Granholm, 2007, s. 7). I SVT:s program Debatt som sändes den 5 oktober 2010 debatterades jämställdhetsfrågor utifrån filmen "Tusen gånger starkare" som berör jämställdhet i skolan. Regissören Peter Schildt är själv inte medveten om huruvida filmen speglar dagens skola men han menar ändå på att det finns en ojämn könsmaktsordning med dolda strukturer. Enligt pedagogen och politikern Camilla Lindberg är diskussionen kring jämställdhet förlegad. Hon ser inte att flickor längre förväntas vara stereotyp duktiga och hjälpsamma. Helena Mecholaoui, även hon pedagog, ser inte heller att det finns ett problem med jämställdhet i skolan. Hon menar att pojkar inte tar större plats i klassrummet och att flickors lugna och tysta beteende ofta beror på att de är mer mogna än pojkar. Båda dessa pedagoger anser att man bör se till individen istället för att se till jämställdhet mellan könen. Genusvetaren och forskaren Pamela von Sabljar menar däremot att pedagogerna har olika förväntningar på flickor och pojkar och agerar därefter. Hon anser att jämställdheten i skolan är ett kunskapsområde som kräver att man är påläst för att inte behandla pojkar och flickor olika (SVT2, 2010-10-05).

Sveriges Integrations- och jämställdhetsdepartement har en rad delmål inom jämställdhetspolitiken. Ett av dessa delmål lyder: "[...] Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare [...]" (Integrations- och jämställdhetsdepartementet, 2010-10-13). För oss är det en självklarhet att båda könen ska vara lika mycket värda och ha samma förutsättningar. Vi har därför valt att göra en undersökning på en förskola och en skola kring jämställdhet, genus och kön. Vi ville genom intervjuer ta reda på pedagogernas

kunskaper kring ämnet samt hur barn och elever tänker kring detta. Innan denna undersökning genomfördes hade vi själva relativt vaga uppfattningar om begreppen samt om hur man på förskola och skola arbetar för jämställdhet.

I styrdokumentet står det att förskola och skola aktivt och medvetet ska se till mäns och kvinnors lika rättigheter. Det är viktigt att förskola och skola arbetar för jämställdhet då de uppfattningar, krav och förväntningar förskola och skola har på eleverna formar deras syn på vad som är manligt och kvinnligt. Det är även av stor vikt att eleverna oberoende av könstillhörighet får chans att utveckla och pröva sina intressen och sin förmåga. Förskolan och skolan ska aktivt motverka traditionella könsroller (Utbildningsdepartementet, 2006b, kap. 1).

Det är viktigt att pedagoger på förskola och skola tidigt börjar arbeta för jämställdhet i barngruppen och klassen och ge dem breda möjligheter för en individuell utveckling. Pojkar och flickor ska tidigt få chans att själva välja sina sociala roller (Wahlström, 2003, kap. 3). I förskola och skola handlar arbetet med genus om att se det som är osynligt men självklart. Pedagogerna måste vara medvetna om att deras agerande ger barn och elever både möjligheter och begränsningar (Helén & Granholm, 2007, s. 7). I ett jämställdhetsarbete krävs det att pedagogerna är väl insatta i ämnet. De måste ha en bred kunskap kring vad jämställdhet innebär. Utan insatta pedagoger kan inte ett sådant arbete ske. Det behövs inte fler lagar och regler utan det som krävs är mer medvetna pedagoger (SOU, 2006:75).

Denna uppsats är begränsad till att endast undersöka de barn, elever, pedagoger och barnskötare som arbetar på den förskoleavdelning samt den klass där vi tidigare gjort vår verksamhetsförlagda utbildning. Ämnet jämställdhet är mycket brett och denna studie kommer därför inte att belysa yttre påverkan såsom miljö, media, föräldrar och andra vuxna. Vi har valt att göra en kvalitativ studie vilket innebär att vi intervjuat barn, elever, pedagoger och barnskötare för att få en djupare förståelse om situationen på förskolan och skolan. Vi har därmed inte gjort några observationer på dessa platser.

2. Syfte och problemformulering

Syftet är främst att undersöka hur det görs skillnad mellan flickor och pojkar på förskolan och skolan ur ett genusperspektiv. Det är en allmän uppfattning att det finns ett jämställdhetsproblem i dagens samhälle där det manliga värderas högre än det kvinnliga. Denna studie ska undersöka hur jämställdhetsproblemet visar sig på en förskola och en skola. Vi kommer även att göra en jämförelse av jämställdhetsarbetet på förskola och skola samt barns och vuxnas tankar kring jämställdhet.

Huvudfrågeställningen lyder:

Hur medvetna är barn, elever, pedagoger och barnskötare att det finns ett problem med jämställdhet och hur kan man arbeta för jämställdhet i förskola och skola?

Denna huvudfrågeställning kan specificeras i ett antal mindre frågeställningar:

- Upplever barnen och eleverna att det finns en skillnad mellan pojkar och flickor och i sådana fall hur visar det sig?
- Upplever pedagoger och barnskötare att det finns en skillnad mellan flickor och pojkar på förskolan och skolan och i sådana fall hur visar det sig?
- Hur kan man arbeta alternativt hur arbetar man på förskolan med jämställdhet?
- Hur kan man arbeta alternativt hur arbetar man på skolan med jämställdhet?

3. Teoretisk anknytning

Det är av stor betydelse att man som pedagog och barnskötare har en förståelse kring de olika begreppen som rör skillnader mellan pojkar och flickor. Det är viktigt att man har dessa begrepp klara för sig för att kunna arbeta medvetet med genus i förskola och skola. Gannerud (2001) stödjer vår uppfattning och menar att ”forskning om jämställdhetsarbete i skolan har visat att lärares medvetenhet och kunskap är den viktigaste förutsättningen för att ett sådant arbete skall vara framgångsrikt” (s. 186). Jämställdhet handlar i främsta fall om kunskap. Genom att vi ger oss själva kunskap kring genus och jämställdhet kan vi synliggöra de könsmönster vi dagligen möter och jobba med dem (Svaleryd, 2002, s. 44). Här följer ett antal begrepp som ska bidra till en ökad förståelse hos läsaren av detta arbete. Det är av stor vikt att man även känner till hur det sett ut historiskt för att kunna få en förståelse för hur det ser ut nu (Caine & Sluga, 2000, s. 13).

3.1 Genus – Det sociala könet

Det finns en stor skillnad mellan begreppen kön och genus. Då könet handlar om det biologiska står genus för det sociala (Helén & Granholm, 2007, s. 6). Uppfattningarna vi har kring genus skapas och återskapas konstant genom vad människor gör, säger och tänker om sig själva och andra människor (Gannerud, 2001, s. 9). Svaleryd (2002) frågade en pojke om vad skillnaden mellan kön och genus är varpå han svarar att ”könet sitter mellan benen och genus i huvudet” (s. 30). Pojkens svar ger en tydlig förklaring på skillnaden mellan begreppen kön och genus.

Genus innefattar hur människor formas och formar sig till kvinna och man och hur detta sedan visar sig i samhället (Helén & Granholm, 2007, s. 6). Vi människor påverkas av den miljö som finns omkring oss (Claesson, 2007, kap. 2). Begreppet genus beskriver kulturella, sociala och historiska föreställningar och normer som är kopplade till människors sociala kön. Genom genus placeras människan i kategorier som man, kvinna och manligt, kvinnligt. Genus innefattar vårt kulturella och sociala kön och visar sig genom vad vårt kulturella arv och sociala samspel format oss till. Genus är någonting pågående och föränderligt eftersom vi ständigt utsätts för nya sociala samspel. Genom att tala om genus inriktar man sig på den relation som finns mellan könen, beteende bland män och kvinnor samt det som anses manligt respektive kvinnligt (Svaleryd, 2002, s. 29). Det finns en tydlig koppling mellan det sociala könet och den sociokulturella teorin genom att vårt sociala kön påverkas av utomstående faktorer såsom kulturella arv och sociala samspel. I vårt samhälle används dessa normer och föreställningar som en slags kategoriseringsteknik i en rad olika sammanhang genom till

exempel färger på våra kläder, vilka leksaker våra barn får, politiska värderingar och ekonomiska förhållanden (Gannerud, 2001, s. 11).

Vi människor växer upp i ett samhälle som färgar oss med olika föreställningar kring hur man bör vara som man och kvinna. Många av oss har haft en havsblå eller en grisskär filt i vagnen vilket är en standard satt av vuxnas agerande med andra vuxna och barn. Vi präglas av socialisationen och formas därefter. Vi blir redan som små matade med olika föreställningar om hur vi ska bete oss beroende på om vi är pojke eller flicka. All påverkan utifrån formar vårt sociala kön – genus (Svaleryd, 2002, s. 30).

3.2 Det biologiska könet

Att vi föds till flicka eller pojke får konsekvenser för vårt kommande liv. Vi vill gärna veta om det är en flicka eller pojke som kommit till världen eftersom vi först då vet hur vi ska bemöta barnet. Är det en flicka har hon vissa självklara uppgifter i livet, medan pojkar har andra slags uppgifter (Svaleryd, 2002, s. 23). Det manliga och kvinnliga beskrivs stå i kontrast till varandra och sådana föreställningar uppfattas ofta som naturliga och självklara då de är djupt rotade i det kulturarv vi fått med oss från tidigare (Gannerud, 2001, s. 13). Det är alltså svårt att överbrygga sådant som man är van vid och kanske inte ser eftersom det verkar så självklart att man blir ”blind” för det. Det är svårt att förneka att vi människor har ett biologiskt kön, men hur mycket påverkar det oss när det gäller jämställdhet mellan kvinnor och män?

Till skillnad från det socialt skapade könet, genus, har vi ett biologiskt medfött kön som skiljer kvinnor från män. Mannens könsorgan består av pungen, testiklarna, penis, ollonet och förhuden. I testiklarna bildas spermier vars uppdrag är att befrukta kvinnans ägg. Kvinnans könsorgan består av de stora och små blygdläpparna, klitoris, slidan, livmodern, äggledarna och äggstockar. I äggstockarna finns äggceller som ska utvecklas till mogna ägg. Puberteten infinner sig olika tidigt hos pojkar och flickor. Flickorna får då mer former för att i framtiden kunna bära och ge näring till ett barn. Menstruationen startar i och med kvinnans äggproduktion. Detta orsakas av kvinnans könshormon östrogen. Hos mannen startar puberteten något år senare än hos kvinnan. Mannens könshormon testosteron gör att han får större könsdelar och mörkare röst (Gillå, 2005, kap. 14).

Uppfattningarna kring huruvida det är det biologiska könet eller det sociala könet som skapat det ojämställda samhälle vi har idag skiljer sig. Medan genus innebär att människan formas till kvinna och man genom socialisationen, menar vissa att det är det medfödda och naturliga som har skapat denna ojämställdhet. Kvinnans modersroll får konsekvenser för hennes liv och ideologin om kvinnan. Icke-feministiska teoretiker anser i stor utsträckning att föräldrafunktionens struktur är självklar i och med kvinnans biologiska position. Den sociala könsorganisationen ses här som en naturlig skapelse istället för en social konstruktion (Chodorow, 1995, kap. 2). Det blir därför naturligt att mannen och kvinnan har olika uppgifter i livet och det är inget man egentligen vill ändra på utan det är konstant.

3.3 Jämställdhet

Jämställdhet betyder att människor, utan att begränsas av olika former av föreställningar kring genus, är fria att fatta beslut och utveckla sin personliga förmåga. Män och kvinnor ska ha samma möjligheter och rättigheter. Det handlar inte om att främja det egna könet utan att istället komma bort från givna föreställningar som finns där det påpekas att det är en tydlig skillnad mellan kvinnor och män. En vanlig missuppfattning är att jämställdhet är samma sak som jämlikhet. Jämlikhet är dock ett vidare begrepp som innefattar lika rättigheter för alla typer av grupper i samhället. Det kan vara etnicitet, kön, religion etcetera. Jämställdhet är en av de viktigaste jämlikhetsfrågorna (Svaleryd, 2002, s. 36). Genom att pojkar och flickor alternativt män och kvinnor behandlas olika, bemöts och bedöms på olika sätt får genus konsekvenser. I samhället vi har idag värderas kvinnor och män på olika sätt och ofta visar det sig att det manliga har en högre status (Helén & Granholm, 2007, s. 7). Det finns två hinder som gör det svårt att nå full jämställdhet i vårt land. Den ena anledningen handlar om att Sverige redan ses som ett jämställt land och då även fått en utmärkelse för det av FN, vilket kan leda till att Sverige är nöjda med sitt jämställdhetsarbete och inte arbetar vidare i lika hög takt som tidigare. Den andra anledningen beror på att människor ofta diskuterar kvinnor och män utifrån motpoler (Svaleryd, 2002, s. 39).

3.4 Genushistoria

För att förstå varför dagens genusordning ser ut som den gör måste vi se tillbaka i historien. Vad har vi med oss för arv vad gäller föreställningar och syn på de olika könsrollerna? Dessa föreställningar har givetvis förändrats över tid. Redan på samlar- och jägartiden ansågs arbetsfördelningen mellan kvinnor och män vara livsviktig för deras överlevnad. Detta är en föreställning som tillhör den biologiska utvecklingsteorin och man menar att könsfördelningen, just för att den var livsviktig, har förankrat sig i den mänskliga fysiologin (Chodorow, 1995, kap. 2). Sådana instinktiva beteenden anses alltså ligga kvar hos oss människor än idag, trots att vi inte har samma behov av den starke mannen som kan jaga mat till familjen.

På 1700-talet ansågs det vara fint för män att visa känslor och gråta, medan det idag anses vara svagt och ”omanligt”. Män sminkade sig och bar peruk, vilket idag visserligen är relativt vanligt då man talar om en ”metrosexualitet” där män sminkar sig till viss del, men absolut inte överdrivet (Helén & Granholm, 2007, s. 6). Sådär svänger föreställningarna om vad som anses vara ”normalt” och inte över århundradena.

När industrialiseringen tog fart i Europa mellan 1780 och 1920 blev synen på arbetet och hemmet förändrat. Könsuppdelningen vad gäller arbete förändrades i och med att industriarbetena ofta var tuffa och arbetsdagen lång. Tidigare hade kvinnor arbetat hårt i familjens företag, men nu hade de svårt att hitta arbete och vistades således mycket i hemmet. Arbete blev en manlig aktivitet och på mitten av 1800-talet bildades socialistgrupper, fackföreningar och yrkesförbund som alla endast arbetade för att förbättra männens arbetssituation. De ville begränsa kvinnornas möjligheter till arbete. De ansåg att de passade bäst i hemmet. Tanken om att separera kvinnors och mäns sfärer utvecklades och mannen

blev familjens överhuvud som försörjde dem och engagerade sig i politik och allt som tillhörde den offentliga sfären. Frun och döttrarna stannade hemma. Detta ansågs vara fullt naturligt då mannen som var stark, rationell och oberoende vilket passade bra in i arbetslivet medan kvinnan passade bättre i hemmet med sitt temperament och sina känslor (Caine & Sluga, 2000, kap. 2). På 1800-talet var det dessutom förbjudet för kvinnor att studera på universitet då man trodde att deras intellekt inte var tillräckligt utvecklat och att det minskade deras möjligheter att få barn (Helén & Granholm, 2007, s. 6-7). Med dessa föreställningar som grund är det inte svårt att förstå varför pojken fostran var det pedagogiska objektet när förskolan en gång startades. Historien visar på en ojämn socialisation mellan pojkar och flickor eftersom det var betydligt viktigare att pojken socialiserades till man än att flickan socialiserades till kvinna (Wernersson, 2009, kap. 4).

Industriarbete ansågs inte vara lämpligt för kvinnor, men med fabriker uppstod trots detta nya arbetstillfällen för dem. Spinnerskor och väverskor arbetade i textilfabriker. De arbetade även i fabriker som tillverkade kläder, tobak, papper och mat. De hade usel lön och långa arbetsdagar. De tjänade mellan hälften och två tredjedelar så mycket som de manliga fabriksarbetarna. Kvinnornas arbete underskattades och männen sågs som de huvudsakliga familjeförsörjarna. Kvinnorna skulle endast arbeta för att komplettera familjens inkomst och ansågs vara oskickliga. De ansågs också vara mindre effektiva och läskunniga än män och de hade lättare och enklare arbetsuppgifter, där av den låga lönen (Caine & Sluga, 2000, kap. 2).

Så sent som i slutet av 1950- och 60-talet oroade sig forskare för att skolan dominerades av kvinnor. Man var rädd att detta skulle ha en skadlig inverkan på eleverna, speciellt pojkarna (Gannerud, 2001, s. 27). I slutet av 1900-talet och början av 2000-talet utvecklades en tanke och en förståelse av att det sociala könet var beroende av sammanhang och omständighet (Wernersson, 2009, kap. 4). Man började tänka kring könet som socialt skapat, vilket vi kallar genus.

3.5 Vad säger styrdokumentet?

Både skolan och förskolan ska aktivt arbeta med frågor kring jämställdhet. I Lpo 94 står det att:

Skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den skall därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet (Utbildningsdepartementet, 2006a, s. 4).

I Lpfö98 står det liknande ord:

Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan skall motverka traditionella könsmonster och

könsroller. Flickor och pojkar skall i förskolan ha samma möjlighet att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller (Utbildningsdepartementet, 2006b, s. 4).

3.6 Jämställdhet i förskola och skola idag

Genom hur barnen och eleverna blir bemötta av sina föräldrar, pedagoger och resten av sin omvärld ökar kraven och förväntningarna på dem om hur de ska bete sig. Vi har omedvetet skilda förväntningar på flickor och pojkar och behandlar dem ofta olika utan att vi är medvetna om det (Wahlström, 2003, kap. 2). Genom att pedagogerna i förskolan och skolan är medvetna om jämställdhet och genus ges större möjligheter för barnen och eleverna att, oavsett kön, kunna utveckla sin personlighet utan yttre påverkan från genusordningar. Genusarbete handlar i förskolan och skolan om att se det självklara men osynliga. Man måste som pedagog förstå att deras agerande dels ger barnen och eleverna möjligheter samtidigt som det kan begränsa dem (Helén & Granholm, 2007, s. 7). Pedagoger måste tidigt börja med jämställdhetsarbete med barnen och de måste ge barnen bredare möjligheter att utvecklas. Genom att ge barn och elever de redskap som krävs har pedagogerna chans att låta flickor och pojkar själva få välja sina sociala roller (Wahlström, 2003, kap. 3).

De flesta pedagoger ser skolan och förskolan som en könsneutral institution men det finns en del forskning som tyder på att så inte är fallet (Gannerud, 2001, s. 17). Gannerud (2001) skriver i sin bok om en finsk forskning som har gjorts kring pedagoger och deras syn på jämställdhet i förskola och skola. I den undersökningen menar pedagogerna att det är viktigare att se till elevernas och barnens individuella skillnader än deras könsliga skillnader. När man sedan gick lite djupare och pratade om konkreta situationer visade det sig att pedagogerna gjort tolkningar utifrån elevernas kön och att egenskaperna värderades på olika sätt beroende på om det var en pojke eller en flicka. Gannerud menar även att det finns en slags arbetsfördelning och en maktfördelning som delvis visar sig i skolans värld. Genom att studera interaktionsmönster i klassrummet har man tydligt kunnat se att pojkar i grupp dominerar lektionerna och de får då även mer uppmärksamhet och mer av lärarens tid än vad flickorna får (s. 17).

I förskolan menar Wahlström (2003), att sagan har en stor jämställdhetsinverkan på barnen. I sagans värld är det pojken som ses som den starka och oftare har huvudrollen än flickan. Flickor har en mer dämpad roll. Då sagorna handlar om olika former av djur som är pojkar kännetecknas detta ofta genom att djuren är starka, långa, smyger bra och sticker hårt (kap. 3). Flickorna i sagorna är för det mesta prinsessor eller dylikt som genom prinsen får sin önskan uppfylld (Wernersson, 2009, kap. 4). Dessa upprepande mönster kan sätta ensidiga spår hos barnen (Wahlström, 2003, kap. 3). Förskolan formar det sociala könet hos barnen genom dess ramar, innehåll, strukturer, pedagogernas förhållningssätt och genom pedagogiskt material (Wernersson, 2009, kap. 4).

Enligt statens offentliga utredningar (2006:75) behöver förskolan mer kunskap om genus och jämställdhet. Det behövs inte fler lagar och regler utan det som krävs är mer insatta pedagoger. Ofta kan det vara svårt att upptäcka ojämställdhet i förskola då allt ser bra ut på

ytan. Det är en trygg stämning, barnen och pedagogerna trivs och föräldrarna är nöjda. Detta behöver dock inte betyda att förskolan är jämställd. De genusordningar som finns i förskolan speglar ofta hur samhället ser ut utanför. Det finns en del genusmönster som ofta kan urskiljas inom förskolan. Pedagogerna tenderar att prata om pojkar och flickor på olika sätt, som två skilda grupper. Pojkar beskrivs i förskolan som bråkiga, otåliga och högljudda medan flickorna har en motsatt roll med ett lugnare förhållningssätt samtidigt som de ofta förväntas vara pedagogernas hjälpredor. Pedagogernas skilda förväntningar på pojkar och flickor påverkar barnens egna uppfattningar kring hur pojkar och flickor bör vara. I likhet med skolan får pojkar ta större plats än flickorna i förskolan men här handlar det om olika former av samlingar. Ytterligare ett mönster som ofta relativt tydligt kan urskiljas i förskolan är sättet pedagogerna pratar till barnen på. Med flickor talar pedagogerna ofta med en mildare stämma, talar i längre meningar samt använder ord som fin och snäll. Pratar pedagogerna däremot med en pojke handlar det snarare om att han är tuff, modig och kortare meningar används (SOU, 2006:75).

Även miljön i förskolan har betydelse ur ett genusperspektiv. Miljön kan både utgöra möjligheter och bristande möjligheter för barnen. När man tittar på förskolans avgränsningar av rum har man sett att detta till stor del hämmar pojkars och flickors gemensamma lek. Ofta är könskodade leksaker placerade i olika rum vilket bidrar till att hålla isär flickors och pojkars lek. Vissa leksaker bär på föreställningar om hur pojkar respektive flickor bör vara. En del leksaker bidrar till att skapa stereotypa könsmönster. Hos flickor handlar det om dockor, kriter och leksaksspisar och hos pojkar handlar det om exempelvis klossar och bilar (SOU, 2006:75).

4. Design, metoder och tillvägagångssätt

Här beskriver vi vilken metod vi har använt för att samla in data till studien. Vi redogör även för vilka etiska regler vi har tagit hänsyn till samt presenterar kort förskolan, skolan och de intervjuade.

4.1 Forskningsmetoder

Inom social forskning finns två olika sätt att samla in data på och dessa är ofta i strid med varandra. Den kvantitativa metoden används främst inom naturvetenskapen där forskaren gör en stor undersökning med ett resultat som sedan kan sägas vara generellt och gälla för i princip alla människor. Man vill med en sådan metod kunna dra säkra slutsatser och här är statistiska analysmetoder vanligt och viktigt då man tittar på mönster och lagbundenheter. Dessa resultat blir breda och generella men vissa kritiker menar på att de inte går på djupet utan blir ytliga, en så kallad nomotetisk forskning (Stukat, 2005, kap. 2).

Den andra metoden, vilken används i denna undersökning, kallas kvalitativ metod och innebär att man vill tolka och förstå de resultat man får fram i undersökningen. Man vill inte generalisera utan istället beskriva och förstå det enskilda. Djupintervjun är en viktig del i detta sätt att forska på och kan användas på olika sätt. I så kallade fallstudier eller casestudies gör man ingående studier av en människa eller en arbetsplats och man använder ofta olika

metoder så som observation, intervju, bilder etcetera. Man är då ute efter en djupare förståelse som en kvantitativ undersökning hade haft svårt att visa. Då situationen på den plats man studerar inte går att skilja från kontexten, det vill säga sammanhanget eller omgivningen, kan denna typ av kvalitativ metod vara givande. De resultat man får är sällan relaterbara, men eftersom man försöker ge en så omfattande bild som möjligt av det enskilda fallet kan andra göra jämförelser med sina egna skolor eller förskolor till viss del (Stukát, 2005, kap. 2).

Fenomenografin är ytterligare en variant av kvalitativ forskning och den typ av metod som vi anser passar bäst för undersökningen i denna uppsats. Här lägger man fokus på hur människor uppfattar fenomen i omvärlden. Man beskriver olika typer av uppfattningar som finns och det är viktigt att som forskare använda sig av öppna kvalitativa metoder där informanten, den som intervjuas, berättar vad han eller hon har för uppfattning om det fenomen man undersöker. Sedan transkriberar man intervjun vilket innebär att man skriver ut den ordagrant så att man kan läsa den flera gånger. Man kan då försöka finna likheter och skillnader i svaren. Det framträder så småningom mönster i resultaten man fått fram som man kan använda för att kategorisera de olika uppfattningarna som trätt fram i intervjuerna. Man vill här alltså inte komma fram till hur stor del av populationen som tycker så eller så om en viss sak utan man är ute efter att finna kvalitativt olika uppfattningar i dessa intervjuer som förhoppningsvis kan täcka de flesta uppfattningar som människor har om det man tittat på (Stukát, 2005, kap. 2).

4.1.1 Enskild intervju

Man kan göra en intervju på många olika sätt beroende på hur mycket utrymme man vill ge den intervjuade. Ju större utrymme man ger dem, desto mer nytt och spännande material kan man få fram. Det blir dock svårare att jämföra svaren när de skiljer sig allt för mycket. Denna metod är anpassningsbar och är därmed till fördel för vår studie (Stukát, 2005, kap. 2). Denna typ av intervjuform använde vi då pedagoger och barnskötare intervjuades.

4.1.2 Gruppintervju

Ibland kan det vara fördelaktigt med en gruppintervju istället för enskild intervju. Man intervjuar då flera personer som har något gemensamt, som i vårt fall en grupp med elever eller barn. Det kan vara lagom att intervju tre-sex personer samtidigt (Stukát, 2005, kap. 2). Då vi intervjuade barnen och eleverna var denna intervjuform den som passade bäst.

4.1.3 Fördelar och nackdelar med intervjuer

Fördelar med intervju som metod är, som tidigare nämnts, att man kan komma ner på djupet vad gäller ämnet man tittar på. Man kan ställa följdfrågor och få en mer nyanserad bild av det man undersöker. Vi deltog i intervjuerna båda två eftersom man då kan få fram mer information i intervjuerna. Man kan ha olika fokus eller uppgifter och vi valde att gå till väga på så sätt att en ledde intervjun så att den andra kunde spela in, anteckna och komma med följdfrågor. Det finns dock inte endast fördelar med att intervju människor i en undersökning. Det finns även risker som man måste ta hänsyn till. Vid en intervju kan det hända att den som intervjuar påverkar respondenten och dennes svar. Detta sker inte på samma sätt i en enkät. Miljön kan påverka och det gäller att välja rum för intervjun medvetet.

Att båda deltog i intervjuerna med pedagogerna kan ha haft negativ påverkan på dem i och med att det blir en ”två mot en” – känsla (Stukát, 2005, kap. 2).

4.2 Etiska regler

Innan intervjun blev pedagogerna och barnskötarna informerade om vilket ämne som skulle beröras. Vi gick inte in mer på djupet utan talade relativt allmänt kring ämnet. Pedagogerna fick även veta att deras medverkan var frivillig och att de när som helst hade chans att dra sig ur om så önskades. Då vi valde att spela in de olika intervjuerna berättade vi att detta material, efter transkribering, skulle förvaras på en säker plats. De som skulle intervjuas fick även veta att de skulle anonymiseras då vi valt att allt ska vara konfidentiellt. De fick även veta att allt insamlat material endast skulle användas i vår studie och inte i något annat syfte. För att motivera deltagarna ytterligare talade vi om för dem hur viktigt det var att just de deltog, då pedagogerna och barnskötarna dagligen befinner sig i verksamheten, för att få en bredare bild av ämnet (Etikregler för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, 1999).

Elevernas och barnens vårdnadshavare fick en vecka innan besöket ut ett informationsblad där de fick välja om deras barn fick medverka i vår studie eller inte. I informationsbladet förklarades de övergripande frågorna i studien samt att barnen skulle publiceras med fingerade namn i arbetet. Det stod även tydligt att inga bilder skulle tas på barnen och att allt insamlat material efter användande skulle förvaras på en säker plats. Innan intervjun med barnen och eleverna fick de veta att deras medverkan var helt frivillig och att de när som helst fick dra sig ur (Etikregler för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, 1999).

4.3 Tillvägagångssätt

Undersökningen har bland annat gjorts på en enskild förskoleavdelning där sex barn, i åldern fyra till fem år, två pedagoger och en barnskötare intervjuades. Av de sex barn som vi intervjuade på förskolan fanns endast en pojke samt fem flickor. Samma undersökning genomfördes även i en årskurs 1 där åtta elever i två grupper, två pojkar och två flickor i varje grupp, en pedagog samt en barnskötare intervjuades. I intervjuerna deltog de barn, elever, pedagoger och barnskötare som vi från början hade tänkt skulle medverka. De pedagoger och barnskötare som arbetade på avdelningen respektive i klassen var alla kvinnor och således fanns inte möjligheten att intervjua en manlig pedagog. I årskurs 1 deltog alla elever mer eller mindre aktivt där alla sa någonting någon gång under intervjun. I förskolan pratade däremot endast tre av sex barn. I skolan delades eleverna upp i två grupper med fyra elever i varje grupp och i förskolan blev det en intervju med sex barn i en grupp. Detta kan ha bidragit till att alla barn inte deltog aktivt under intervjun. Vi använde oss av ostrukturerade intervjuer när det gällde pedagogerna för att på bästa sätt få fram deras åsikter om jämställdhet på förskolan och skolan. Pedagogerna i denna studie fick själva prata fritt utifrån frågorna. Givetvis ställdes följdfrågor vid behov för att få all information som behövdes.

Vi utgick ifrån ett antal huvudfrågor men ställde sedan individualiserade följdfrågor till de intervjuade. Gruppintervjun med barnen och eleverna startade inledningsvis med att en bok lästes. Detta gjordes för att få barnen och eleverna att lättare relatera till det intervjun sedan

kom att handla om. Intervjun kretsade inte kring boken och bör således inte kallas för ett boksamtal, då de typiska boksamtalsfrågorna inte ställdes. Självklart talade vi om bokens innehåll till en början men gick sedan över till att ta reda på om de ser någon skillnad mellan pojkar och flickor. Under en av intervjuerna med eleverna i skolan spelades inte intervjun in på grund av tekniska problem och citat kan därför inte tas från denna intervju då den inte är ordagrann. Dock fördes noggranna anteckningar under hela intervjun. Vi hade tidigare räknat med att sådana här incidenter kunde inträffa och var därför förberedda med papper och penna.

4.3.1 Skolan

Skolan är belägen en bit utanför Göteborg och sträcker sig från förskoleklass upp till årskurs 9. Skolan ligger i närheten av flertalet villaområden och de flesta eleverna kommer ifrån kärnfamiljer. I den årskurs 1 vi besökte arbetar en kvinnlig pedagog som har huvudansvaret för de 20 eleverna samt en kvinnlig fritidspedagog som är med större delen av tiden i klassrummet. Klassen är relativt jämnt fördelad mellan flickor och pojkar och de flesta elever har svenska som första språk.

4.3.2 Förskolan

Avdelningen ligger på en stor förskola några mil utanför en större stad. Barnen är ett till fem år och bor till större delen i kärnfamiljer. Området består mestadels av villa- och radhusområden och etniciteten bland barnen på avdelningen är till större delen svensk.

4.3.3 Presentation av pedagoger, barnskötare, barn och elever

Lotta: 53 år, är utbildad pedagog och har arbetat från och till sedan 1980. Nu har hon ansvaret för en årskurs 1 i skolan.

Laila: 47 år, utbildad barnskötare. Har arbetat i skolan i cirka 30 år och för tillfället arbetar hon inom fritidsverksamheten samt en del i Lottas klass.

Birgitta: 50 år, utbildad förskolepedagog sedan 1981. Hon har arbetat på förskola till och från sedan dess.

Maj: 60 år, utbildad barnskötare. Hon har arbetat inom förskolan sedan 1987.

Karin: 39 år, utbildad förskolepedagog. Hon har arbetat inom förskolan i sju år.

Barn och elever: Jonna, 4 år, Emelie, 4 år, Sara, 4 år, Saga 5 år, Melissa 5 år, Noah 5 år, Klara 7 år, Lova 7 år, Johan 7 år, Rasmus 7 år, August 7 år, Karl 7 år, Petra 7 år, Emma 7 år.

4.3.4 Presentation av böcker

För förskolebarnen har vi valt att läsa boken "Kenta och barbisarna" av Pija Lindenbaum. Boken handlar om Kenta som inte får vara med flickorna och leka med Barbies på förskolan. När han väl får vara med och leka, klär han och flickorna ut sig i prinsessklänningar och dansar tillsammans. Kenta är rädd för vad de andra pojkarna på avdelningen ska tycka om

honom och gömmer sig på toaletten när han hör att de är på väg in. När Kenta kommer ut från toaletten ser han att de andra pojkarna nu också dansar i klänningar tillsammans med flickorna.

För eleverna i skolan lästes första kapitlet i boken "Berts dagbok" av Anders Jacobsson och Sören Olsson. Då "Kenta och barbisarna" riktar sig till en yngre målgrupp, valde vi att i skolan läsa en bok som passar lite äldre barn. Förhoppningen var att diskussionen skulle bli djupare då eleverna själva kunde relatera till boken. Kapitlet inleds med att Bert berättar hur fel det är att han som kille skriver dagbok. För att dagboksskrivandet ska bli något mer accepterat väljer Bert att skaffa en blå dagbok och målar en dödskalle på framsidan. Man får lära känna Bert och genom dagboken ta del av hans tankar och känslor.

4.3.5 Resultatets tillförlitlighet och generaliserbarhet

Det går inte att generalisera ett resultat till en hel befolkning när man har ett urval på så få personer (Stukat, 2005). Tidsbristen gjorde att undersökningen inte kunde bli så pass bred att den kan räknas som generaliserbar. Den kan dock ses som tillförlitlig trots dess begränsade storlek då de intervjuer som har gjorts ger en bild av hur det kan se ut i verksamheten.

4.3.6 Avgränsning och urval

Studien är avgränsad till endast de barn, elever, pedagoger och barnskötare som arbetar inom den avdelning och den klass som vi gjort vår verksamhetsförlagda utbildning på. Avgränsning är viktigt då ämnet jämställdhet är väldigt brett. Yttre påverkan såsom media, miljö, föräldrar eller andra vuxna har uteslutits. Inga observationer har heller gjorts och chansen har då inte getts för att se barn och pedagoger i vardagliga situationer.

Det finns olika sätt att göra urval på inför en undersökning. I årskurs 1 användes ett såkallat representativt stickprov. Där valdes lika många flickor som pojkar ut då risken fanns att genus kunde spela en viktig och avgörande roll i intervjun. I förskolan valdes barn utifrån ålder. Alla deltog då det endast fanns sex stycken barn mellan fyra och fem år med tillstånd från föräldrar. Eftersom vi har avgränsat vår studie till en specifik avdelning och klass intervjuade vi inte pedagoger på andra avdelningar än just dessa.

5. Resultat och analys

Här följer ett urval av det resultat som framkommit i intervjuerna med pedagoger, barnskötare, elever och barn. Detta urval ska sedan analyseras mer utförligt. Resultatet är upplagt utifrån de frågeställningar som ställdes under intervjuerna.

5.1 Resultat – Intervjuer med pedagoger och barnskötare

Nedan följer resultatet av intervjuerna av de vuxna på skolan och förskolan.

5.1.1 Hur skulle du definiera ordet jämställdhet?

För Lotta betyder jämställdhet att alla människor behandlas lika i lika situationer. Hon menar att alla ska ha samma förutsättningar oavsett kön och att kvinnor och män ska ha de yrken som de personligen passar bäst för. Detta med tanke på den färdighet man har på individnivå och inte beroende på kön. Lotta, 53 år, anser att vi har två kön av en anledning och säger att ”vi är skapta för att föda barn och bära det. Det skulle ju inte en karl med sin kropp klara för de är inte funtade på det sättet”.

Birgitta anser att jämställdhet är att alla människor behandlas lika oavsett vem man är. För Laila handlar jämställdhet varken om pojkar eller flickor. Hon vill se till personen och menar att alla människor är olika och att man måste få lov att vara det. Jämställdhet för Maj handlar om alla människors lika värde. Hon anser att alla ska ha lika värde oavsett om de är flicka, pojke, gammal eller ung. Det handlar inte om att alla ska göra samma saker utan det viktigaste är att man behandlas lika. För Karin är jämställdhet ett brett begrepp som handlar om så mycket mer än pojkar och flickor. Oavsett vem man är och vilken grupp i samhället man tillhör ska man ha samma förutsättningar.

5.1.2 Hur skulle du definiera ordet genus?

För Laila har ordet genus nästan samma betydelse som ordet jämställdhet. Hon vill se till varje person och inte beroende på om det är flicka eller en pojke. Laila anser att innebörden av ordet genus är löjlig. Karin menar att genus handlar om pojkar kontra flickor och att genus är en liten del av vad jämställdhet står för. Lotta är trött på ordet genus och för henne är det bara ett ord. Hon tänker på det på ett naturligt sätt men gör ingen stor sak av det. Enligt Birgitta kopplas genus hela tiden till feminism. Att det kvinnliga ska komma upp till den manliga nivån i samhället och att det manliga är normen. Birgitta, 50 år, förklarar det såhär: ”Det är inte bättre att vara manligt och det är inte bättre att vara kvinnligt. Men det ska liksom vara jämvikt”.

Maj talar om att vi är födda med olika kön och präglas av det. Hon menar på att genus handlar om att man tänker på flickor och pojkar på olika sätt, vad pojkar gör och vad flickor gör. Maj berättar om hur viktigt det är att tänka på vad man köper in för leksaker på förskolan. Det ska finnas leksaker både för flickor och för pojkar. Hon menar även om att man ska tänka på hur man talar till barnen. Det är vanligt att man gör en tidig markering på att flickor ska vara söta, vackra, fina och smala och hon menar att man ska försöka tänka bort det.

5.1.3 Ser du någon skillnad på flickor och pojkar i barngruppen respektive klassrummet? I sådana fall hur?

Lotta kan inte se någon skillnad mellan pojkar och flickor i klassrummet. Hon kan ibland se att pojkarna tar mer plats och är mer högljudda än flickorna. Däremot menar Lotta att vissa flickor idag tar precis lika mycket plats och hörs lika mycket som pojkarna precis som att det finns vissa pojkar som är lika tysta och försynta som flickorna. Hon anser att flickor gör hyss lite mer i det tysta, att det inte direkt syns, medan pojkarna blir mer explosiva. Hon menar att olika former av beteende inte handlar om kön utan snarare om individen. Lotta talar om att det

har skett en förändring över tiden. För 20-30 år sedan spelade inte så många flickor fotboll som idag och hon menar att gränsen mellan flickor och pojkar alltmer har suddats ut vad gäller val av saker att göra. Lotta anser att det är vi vuxna som skapar en skillnad mellan pojkar och flickor och gör det till ett problem. Laila menar att flickor är lugnare och att pojkar syns mer och är bullrigare. Hon säger att det även finns flickor som är bullriga, men överlag hör man pojkarna mest. Vi har som kvinna och man olika roller, kvinnor kan exempelvis ha koll på fler saker samtidigt till skillnad från männen. Vi är olika.

Maj ser däremot en tydlig skillnad mellan flickor och pojkar på förskolan. Redan från att barnen är riktigt små kan man se att pojkar leker med bilar och det är mer fart, medan flickorna dras till de lite mer flickiga sakerna. På de femåriga flickorna märker man skillnaden tydligt genom de kläder och de färger de bär. Maj påpekar hur viktigt det är att erbjuda flickorna något annat också. Hon tänker då på det som inte är typiskt flickigt, så som tågbanda och snickarvrå, men man ser många gånger vad de drar sig till. Birgitta kan dock inte se någon större skillnad mellan pojkar och flickor då de är små. Efter tre års ålder kan man börja se att de identifierar sig med mamma eller pappa. Pojkar identifierar sig med den ”starka” pappan och flickor med mamman. Det är viktigt att som pedagog tänka över hur man ska hantera detta. Karin tycker att det finns både likheter och skillnader mellan pojkar och flickor på avdelningen. Det finns både pojkar och flickor som inte gör så stor skillnad på vad de leker med eller vad de tycker om. Sedan finns det de barn som anser att det är viktigt att det runt omkring dem ska vara flickigt eller pojktigt. Vissa flickor väljer bort det som anses vara pojktigt då det inte passar dem som flickor. Karin menar att barn dagligen blir påverkade av yttre faktorer så som leksaker, hemmet och reklam. Det är alltså inte konstigt att barnen har dessa föreställningar med sig om vad som är pojktigt och flickigt.

5.1.4 Tror du barnen respektive eleverna upplever att det är någon skillnad mellan pojkar och flickor? I sådana fall hur?

Lotta tror att eleverna upplever en skillnad mellan könen. Hon berättar att flickor med sina rosa små saker och leksaker är annorlunda pojkarna som leker med andra saker. Ju äldre eleverna blir suddas dock dessa gränser allt mer ut. Hon talar om sin tidigare årskurs 3 där flickorna gärna spelade bandy och pojkarna hoppade hopprep till skillnad från den årskurs 1 hon har idag. Detta är dock inget konstigt då Lotta menar på att det i dagens samhälle är tillåtet att göra allting. Flickor kan idag bli brandmän och pojkar kan bli sjuksystrar. Vissa elever i klassen kan nog vara väldigt medvetna om skillnaderna. Skillnaderna kan öka eller minska beroende på om man som flicka har en syster eller en bror hemma och vice versa. Har syskonen samma kön tampas de inte med det andra könet. Även Karin tror att barnen ser en skillnad mellan pojkar och flickor. De känner att de är lite olika och är tidigt medvetna om skillnaderna. När barnen på förskolan är små uttrycker de inte att de inte kan leka med vissa saker. Detta förändras då de blir äldre. En sådan sak som att flickor och pojkar får olika namn stärker barnens känsla av olikhet mellan könen. Karin anser att syskon spelar en stor roll för hur barnen ser på denna skillnad. Maj upplever också att barnen ser en skillnad mellan könen, då dels på ett biologiskt plan. Vi ser olika ut och flickor och pojkar har olika kön. Femåringarna börjar bli småkära i varandra och killbaciller och tjejbaciller uppstår. Hon ser

tydligt att pojkar är mer noggranna med att inte använda flickfärger på kläder än flickor är gentemot pojkfärger. Birgitta tror att barnen redan tidigt ser en skillnad mellan pojkar och flickor. Biologiskt sett ser barnen att pappa och mamma kroppsligt är olika. Hon påpekar återigen att barnen tar efter sina föräldrar, men i dag ser könsrollerna mellan män och kvinnor annorlunda ut. Pappa kan laga mat och mamma kan arbeta. Barnen är dock fortfarande konservativa i leken vad gäller könsroller. Laila tror att det är vi vuxna som gör en skillnad mellan pojkar och flickor.

5.1.5 Arbetar du respektive ni medvetet inom arbetslaget för jämställdhet? I sådana fall hur?

Lotta tänker inte på jämställdhet i sitt dagliga arbete på skolan utan anser att hon har det naturligt i sig. Hon ser till individen och inte till könet. Det gäller att låta alla elever komma till tals. Det är en naturlig sak och inget Lotta anser att hon ska behöva tänka på. Det bara finns där och hon ska se till alla. Återigen poängterar Lotta att vi är två olika kön av en anledning. Laila arbetar inte medvetet för jämställdhet utan vill se till varje person och vad personen har innanför. Birgitta berättar att de på avdelningen arbetar medvetet för jämställdhet. De var nyligen på en föreläsning som berörde ämnet. De anpassar verksamheten utefter de barn de för tillfället har i barngruppen. De ser barnen som en grupp och inte som pojkar eller flickor. Hon säger att de på avdelningen ser till varje barn och vad det barnet behöver. Maj berättar att de på avdelningen försöker tänka på hur de bemöter barnen i exempelvis tamburen vid utgång. Förr, när pojkarna hade bråttom ut på gården, fick de fortare hjälp av pedagogerna, vilket resulterade i att de i lugn och ro kunde hjälpa flickorna med kläderna. Idag har deras tankesätt kring detta förändrats. Nu låter de pojkarna få vänta på sin tur. Maj anser att de tänker medvetet på jämställdhet och gör det mer och mer med tiden. Medvetenheten kring detta påverkar även pedagogernas inhandling av leksaker. Detta tänk går ofta per automatik och är något som man har med sig hela tiden, men medvetenheten finns där. Karin tror att de alla tre på avdelningen tänker lika kring jämställdhet, men att mycket går automatiskt. Barnen erbjuds samma saker efter mognad och vilka constellationer man har i barngruppen. För Karin är alla barn likadana och det är viktigt att inte lägga värderingar och åsikter i vilka leksaker barnen väljer att leka med. Hon försöker att vara neutral i detta. Samtidigt menar hon att det måste få finnas pojk- och flickleksaker eftersom det är en del i barnens värld.

5.1.6 Arbetar ni gemensamt på skolan respektive förskolan för jämställdhet? I sådana fall hur?

Lotta vet inte om de på skolan arbetar gemensamt för jämställdhet. Laila tror inte att det har något sådant arbete just nu, men har tidigare gått på kurs samt teater om jämställdhet och genus. Birgitta säger att de på förskolan inte gemensamt arbetar för jämställdhet mer än att de ska möta varje barn i vardagen och har det som en punkt. Maj menar att det gemensamma målet med verksamheten på förskolan är att barnen ska känna att de duger som de är, samt att pedagogerna ska se varje barn. Karin berättar om mötet med varje barn som ett viktigt mål på förskolan. Att man ska möta varje barn utifrån barnets förutsättningar. De har varit på föreläsning om jämställdhet, samt haft APT, arbetsplatsträff, som behandlat ämnet. Det gäller

att sätta ord på vad man redan gör i verksamheten vad gäller jämställdhet. Detta tycker hon är viktigt för att få upp ögonen och bli medveten om hur man själv arbetar för jämställdhet.

5.2 Resultat – Intervjuer med barn och elever

Här följer ett urval av det resultat som framkommit i intervjuerna med barn och elever. Vi har sammanställt och sorterat barnens svar under tre övergripande frågor. Då barnen svarar i korta ord och inte i hela meningar, har vi valt att inte skriva en sammanhängande text, utan återger exakt det barnen har sagt för att undvika att vi tolkar svaren. Vi har utifrån det inspelade materialet valt att återge relevanta delar intervjuerna.

5.2.1 Vad är en flicka?

Melissa, 5: En flicka.

Saga, 5: Någonting som gillar att leka med Barbies eller tjejsaker.

Melissa, 5: De har långt hår.

Johan, 7: En människa.

Vad är tjejsaker?

Saga 5: Bara nått tjejer har.

Vad kan det vara?

Noah 5: Klänningar.

Kan inte tjejer ha kort hår?

Eleverna: Jo!

Johan, 7: Min mamma har det.

Vad gör en flicka?

Emma, 7: Det finns så mycket saker.

Karl, 7: Pratar tjejlarv.

Vad är tjejlarv?

Karl, 7: Tjejsaker. Hästar, blommor och rosor och sånt.

Emma, 7: Tjejer leker med Winx. Feer.

Killar kan inte leka med det?

Karl, 7: Jo, jag, Rasmus och Linus leker med det.

Petra, 7: Fast jag och Emma brukar starta upp allt.

Karl, 7: Jag är ormmannen med tre ormhuvuden.

5.2.2 Vad är en pojke?

Melissa, 5: Kort hår.

Saga, 5: En pojke kan ha långt hår också.

Melissa, 5: Mm, det har min pappa haft.

Vad leker pojkar med då?

Melissa 5: Bilar, fotboll och tennis.

Saga 5: Jag brukar aldrig leka med fotboll.

Vad gör en pojke?

Karl, 7: Leker.

August, 7: Fotboll, innebandy.

Kan inte flickor spela fotboll och innebandy?

Eleverna: Jo!

Petra, 7: Vissa killar gillar Star Wars.

Emma, 7: Tjejer kan också gilla Star Wars.

Karl, 7: Min lillasyster älskar Star Wars.

5.2.3 Finns det någon skillnad mellan pojkar och flickor? I sådana fall hur?

Elever: Nää.

Klara, 7: Snippa istället för snopp.

Lova, 7: Långt hår istället för kort. Fast killar kan ha långt hår.

Karl, 7: De har olika röster. Killar pratar mörkt och tjejer pratar ljusst. Så tycker jag!

August, 7: Tjejer tycker om mer katter än killar.

Karl, 7: Jag älskar kattungar!

Petra, 7: Det brukar vara tjejer som har långt hår.

August, 7: Min kompis som är ganska stor har haft långt hår.

Emma, 7: Killar spelar lite mer på dator.

Karl, 7: Min lillasyster spelar jättemycket, jag spelar nästan aldrig.

Petra, 7: Jag spelar nästan alltid.

Emma, 7: Min storebror spelar jättemycket på datorn.

Johan, 7: Tjejer har högre klackskor.

Saga, 5: Tjejer har andra kläder.

Vad har pojkar för kläder?

Saga, 5: Byxor, jeans. Killar har alltid jeans [...] för de kan inte ha klänning och kjol.

Måste de ha jeans?

Melissa, 5: Nä, de kan ha mjukisbyxor med.

Saga, 5: De kan ha klänning eller kjol men det ser ganska tokigt ut och roligt.

Klara, 5: Tjejer har trosor.

Vad har killar?

Klara, 7: Kalsonger.

Johan, 7: Killar kan klä ut sig till tjejer.

Rasmus, 7: Pojkar har skjorta.

Klara, 7: Flickor har blus.

Rasmus, 7: Slips.

Kan flickor ha slips?

Eleverna: Ja!

Finns det något pojkar gillar som inte flickor gillar och tvärtom?

Lova, 7: Nej, egentligen inte.

Johan, 7: Barbie.

Klara, 7: Pojkar kan också leka med barbie. En pojke på mitt dagis hade klänning och brukade leka med barbie.

Tycker ni att det var något konstigt med det?

Klara, 7 och Lova, 7: Nej!

Johan, 7: Killar kan också gilla rosa.

5.3 Analys – Pedagoger och barnskötare

I denna del kommer vi att analysera resultatet och titta på likheter och skillnader i pedagogernas svar. Vi har valt att dela upp analysen i olika ämnesområden utefter de mönster vi har sett och kopplingar vi har gjort.

5.3.1 Jämställdhet

Definitionen på begreppet jämställdhet som vi har fått utifrån litteratur i ämnet stämmer inte helt överens med pedagogers och barnskötarens definition. I många fall kan man inte direkt urskilja en tydlig definition av begreppet utan pedagogerna och barnskötarna har förklarat ordet aningen vagt. Det går inte direkt att hitta en tydlig definition på begreppet. Birgitta och Karin förklarade begreppet som någonting större än endast relationen mellan könen. Jämställdhet för dem innebar att alla människor behandlas lika exempelvis oavsett vem man är, vilken klass man tillhör eller vilket kön man har. Både Lotta och Karin ansåg att jämställdhet handlar om att alla människor ska ha lika förutsättningar. Lotta, Laila och Maj är dock tydliga med att vi biologiskt är två olika kön vilket enligt dem innebär att alla inte kan utföra samma sorts saker. Lotta menar att vi är två kön av en anledning. Exempelvis kan inte en man med sin kropp klara det som vi kvinnor klarar, såsom att föda barn och bära det, samtidigt som vi kvinnor kanske inte klarar av de fysiskt aningen tyngre jobben. Dock anser både Lotta och Maj att män och kvinnor ska ha samma förutsättningar vad gäller löner och arbetsvillkor. I Lottas, Lailas och Majas svar kan man med viss ansträngning urskilja en, för oss, korrekt definition av begreppet vilken innebär jämställdhet mellan könen. Det handlar alltså inte om några andra typer av grupper i samhället. Efter intervjun med Birgitta medger hon att det finns ett tydligt jämställdhetsproblem, att man har olika förväntningar på pojkar respektive flickor.

5.3.2 Genus

Här kan man inte heller urskilja någon tydlig definition av begreppet. Maj är den enda som enligt oss har en korrekt men abstrakt definition. Lotta och Laila, som arbetar i skolan, är trötta på begreppet genus och anser att det är löjligt. För Lotta är genus bara ett ord och hon menar att det är någonting man inte behöver arbeta aktivt med utan att det finns där naturligt. Birgitta kopplar ordet genus till feminism och menar att det kvinnliga ska komma upp till en manlig nivå. Det manliga är normen och det som anses vara finare och det kvinnliga ska sträva efter att nå denna nivå. Birgitta avslutar dock svaret på frågan om hur begreppet genus skulle definieras med att hon frågar om hon kanske mer är inne på jämställdhet än genus. Laila har svårt att särskilja begreppen jämställdhet och genus. För henne är det i princip samma sak. Detsamma gäller Karin som förklarar ordet genus på samma sätt som litteraturen förklarar ordet jämställdhet. Karin menar att genus är relationen mellan könen och att det är en del av jämställdhet. Utifrån den valda definitionen av begreppet är dock vårt kön socialt skapat och påverkas av yttre faktorer, såsom exempelvis kultur och samhället med dess förväntningar. Lotta och Laila anser att det är vi vuxna som till stor del bidrar till skillnaden mellan könen. Det är vi som skapar ett problem genom att tänka kring genus.

5.3.3 Pedagogers och barnskötares syn på eventuella skillnader mellan pojkar och flickor

Återigen är pedagogen och barnskötaren i skolan eniga i frågan. Lotta och Laila svarar först att de inte ser någon skillnad mellan pojkar och flickor. Däremot nämner de under samma fråga att pojkar är mer högljudda och tar mer plats än flickor i klassrummet. De påpekar dock att även vissa flickor idag kan vara högljudda och ta plats medan vissa pojkar är tysta och försynta. Maj, Karin och Birgitta, som alla arbetar i förskolan, kan till skillnad från Lotta och Laila se en skillnad mellan flickor och pojkar. Birgitta och Maj poängterar att skillnaderna inte syns lika tydligt när barnen är små. Birgitta berättar att skillnaderna börjar synas tydligare när barnen närmar sig fyra års ålder. Maj kunde tydligt se en skillnad vad gäller barnens val av kläder, färger och leksaker. Hon uppfattar att pojkar är mer noga med val av färger eftersom de inte vill ha en så kallad "tjejfärg". Flickor är inte lika noga med detta. Personalen på förskolan ser en skillnad mellan pojkar och flickor i leken. De ser ett mönster i vad pojkar och flickor drar sig till för lekar och leksaker. Maj och Birgitta nämner att pojkar ofta drar sig just till bilar och sådant med fart medan flickor hellre drar sig till "flickiga" leksaker så som spets och prinsesskläder.

5.3.4 Pedagogers och barnskötares syn på huruvida barn och elever upplever skillnader mellan pojkar och flickor

Alla intervjuade, förutom Laila, är överens om att barnen och eleverna upplever en skillnad mellan pojkar och flickor. Hon står fast vid att det är vi vuxna som gör en skillnad mellan könen och att barn och elever inte ser en skillnad. Karin tror att barnen är väl medvetna om att de är olika. Vi får exempelvis redan vid födseln olika namn som visar på om vi är en pojke eller flicka. Maj och Birgitta säger även de att barn är väl medvetna om att de är olika. De poängterar också att barn tydligt ser en skillnad mellan pojkar och flickor vad gäller vårt biologiska kön. De ser tidigt en skillnad mellan sin mamma och pappa rent kroppsligt och identifierar sig med den föräldern med samma kön. Lotta har tidigare påpekat att hon inte kan se någon skillnad mellan pojkar och flickor. Dock anser hon här att pojkar och flickor ser skillnader mellan varandra och säger emot sig själv då hon nämner att "flickorna med sina små rosa grejer och leksaker är ju annorlunda överlag och killarna håller på med andra saker" (Lotta, 53 år). Här visar hon på att hon ser en skillnad mellan pojkar och flickor genom att hon skiljer på olika könsmarkörer som kläder och leksaker.

5.3.5 Pedagogers och barnskötares arbete för jämställdhet inom arbetslaget

Lotta och Laila arbetar inte medvetet för jämställdhet i skolan då de anser att det kommer naturligt. Det är viktigast att se till individen och inte till det biologiska könet. Personalen på förskolan vill också se till individen före könet, men arbetar mer medvetet för en jämställdhet mellan könen än skolpersonalen. Förskolepersonalen visar på vikten av att tänka på jämställdhet samt att ofta ta upp det till diskussion. Lotta menar att jämställdhet inte är något hon som pedagog ska behöva tänka på då det är en given sak. Karin och Maj säger även de att en del av jämställdhetsarbetet går per automatik, men att man gör det mer och mer medvetet i takt med vidareutbildning i ämnet. Man är exempelvis mer medveten när man köper in

leksaker till barnen på förskolan. Det ska finnas leksaker som passar båda könen, men barnen ska själva få välja vad de vill leka med.

5.3.6 Skolans och förskolans arbete för jämställdhet

Av det resultat vi fick på frågan kring skolans och förskolans arbete för jämställdhet kan vi se att enligt Lotta och Laila har skolan inget sådant aktivt arbete. Laila nämner att de varit på en kurs som handlade om jämställdhet samt en teater som även behandlade genus. På förskolan har de mötet med barnen som en central punkt inom jämställdhetsarbetet. Det är viktigt att möta varje enskilt barn utifrån just hans eller hennes behov. Personalen på förskolan har även de gått på föreläsning samt tagit upp ämnet på APT.

5.4 Analys – Barns och elevers syn på eventuella skillnader mellan pojkar och flickor

Vad gäller flickors och pojkars utseende är barnen relativt överens om vad som anses vara normen i samhället. Flera av barnen poängterar att en flicka har långt hår medan en pojke har kort hår. De är dock medvetna om att en pojke kan ha långt hår men att detta inte är normen i samhället. De kopplar konstant det de säger till sin egen erfarenhetsvärld, exempelvis då en flicka nämner att pojkar visst kan ha långt hår då hennes pappa har haft det. Detsamma gäller då en pojke påpekar att hans mamma har kort hår. Flickor har klänning, medan pojkar har byxor. Pojkar ska helst inte ha kjol och klänning. En flicka sade att ”de kan ha klänning eller kjol, men det ser ganska tokigt ut och roligt” (Saga, 5 år).

De kan dock klä ut sig till flicka, men detta är då inte naturligt för dem. Flickor har trosor och blus och pojkar har kalsonger, skjorta och slips. Flickor har även högre klackskor än pojkar. Rosa är en färg som anses vara för flickor och inget som pojkar bör använda. De kan dock gilla rosa. Om man ser till det biologiska utseendet får vi svaret att flickor har snippa och pojkar har snopp.

Flickors och pojkars intressen uppfattas av barnen vara olika. Enligt Saga, 5 år, och Johan, 7 år, gillar flickor att leka med Barbies. Enligt Karl, 7 år, intresserar sig flickor även för hästar, blommor och rosor. Pojkar kan också leka med Barbie enligt Klara, 7 år. Återigen kopplar barnet detta till sin erfarenhetsvärld då en pojke på hennes tidigare förskola haft klänning och tyckt om att leka med Barbies. Emma, 7 år, nämner att flickorna gärna leker rollekar som feerna i Winx, ett barnprogram på TV. När vi frågar om pojkar inte kan leka denna lek svarar Karl, 7 år, att de visst är med och leker denna lek. De är dock inte feer utan exempelvis ”ormmannen” med tre ormhuvuden. Pojkar leker, enligt Melissa, 5 år, med bilar, tennis och fotboll. August, 7 år, nämner även innebandy som en sak som pojkar gör. Pojkar gillar Star Wars, vilket Karl, 7 år, även menar att flickor kan göra då hans lillasyster gillar detta. Även här kopplar han till egna erfarenheter. Barnen och eleverna talar om att pojkar spelar mer på datorn än flickor och Karl, 7 år, nämner att pojkar har mörkare röst.

5.5 Analys – Stämmer pedagogers och barnskötares syn på huruvida barn och elever uppfattar en eventuell skillnad mellan pojkar och flickor?

Mycket av det barnen och eleverna nämner som skillnader mellan pojkar och flickor stämmer överens med de uppfattningar som pedagogerna och barnskötarna har. Barnen och eleverna nämner exempelvis kläder, färger, leksaker och biologiska skillnader. Detta är saker som även pedagogerna och barnskötarna tror att barnen och eleverna ser skillnader på. Dock nämner barnen och eleverna även intressen så som fotboll, innebandy, hästar och blommor som skillnader mellan pojkar och flickor. Deras utseende, såsom längden på håret, verkar också vara av stor vikt. Pedagogerna och barnskötarna nämner dessa skillnader till viss del, men dock inte lika tydligt som barnen och eleverna.

6. Diskussion

I vår studie upptäckte vi tidigt att pedagoger och barnskötare på skolan och förskolan har bristande kunskaper kring begreppen jämställdhet och genus. De hade svårt att tydligt definiera begreppen och talade brett kring dem. I ett fåtal av intervjuerna fick vi, genom att läsa mellan raderna, fram en någorlunda korrekt definition av begreppen. På förskolan upplevde vi att pedagogerna och barnskötaren var mer positivt inställda till begreppen än vad personalen på skolan var. Dock hade även de svårigheter att definiera begreppen på ett korrekt sätt. Tre personer av de fem intervjuade i undersökningen har en relativt korrekt uppfattning om vad jämställdhet innebär. En person av dessa fem har en relativt korrekt definition av genus.

Vi fann att personalen på förskolan och skolan hade en tendens att blanda ihop begreppen jämställdhet och genus med varandra och andra begrepp. Jämställdhet blev i vissa fall definierat så som jämlikhet, som någonting bredare än vad det egentligen är. Jämlikhet innebär att alla människor oavsett kön, klass, etnicitet och så vidare ska ha samma rättigheter och möjligheter. Jämställdhet handlar dock endast om att det ska vara jämställt mellan könen. De tre med korrekt förklaring av begreppet menar att jämställdhet innebär att båda könen ska ha samma förutsättningar.

Genus blev i två fall beskrivet som jämställdhet eller en del av jämställdhet. Då vi ställde frågan om en definition på begreppet genus till personalen på skolan upplevde vi att de ”vände taggarna utåt” och stötte bort frågan. Vi fick ingen definition på begreppet då de var trötta på ordet genus. För personalen på skolan är genus endast ett ord som de anser att de inte behöver reflektera över då de menar att de arbetar naturligt med detta. De påpekar vidare att de inte behöver arbeta aktivt för jämställdhet då detta sker automatiskt. Detta har resulterat i att vi inte vet huruvida personalen på skolan kan definiera begreppet eller ej. Vi tolkar dock denna negativa inställning och uteblivande svar i frågan som att de inte alls vet vad ordet betyder. Vår fråga var inte vad de ansåg om begreppet genus, utan vi ville endast ha en definition på ordet för att få reda på om de visste den korrekta definitionen. I resultatet kan vi se att Lotta och Laila ser kvinnor och män som naturligt olika. Vi har olika roller i samhället

och kvinnan klarar inte alltid det mannen klarar av och vice versa. Till skillnad från det sociala perspektivet då man tror att yttre faktorer påverkar ens genus, verkar det som om Lotta och Laila tror mer på det biologiska perspektivet. Enligt detta perspektiv menar Chodorow (1995) att vi är skapta till att ha olika uppgifter i livet, att det finns en anledning att vi är skapta på olika sätt vilket innebär att det inte finns något jämställdhetsproblem (kap. 2).

På förskolan upplevde vi en mer positiv inställning till genus och jämställdhet som begrepp. Personalen ansträngde sig för att svara på våra frågor kring begreppen även om de hade vissa svårigheter med definitionerna. En av dessa tre beskriver genus som att vi är födda med olika kön och präglas av det. Hon menar att genus innebär att vi tänker på flickor och pojkar på skilda sätt. Detta är en korrekt uppfattning, men inte en så pass tydlig definition att man som okunnig inom ämnet skulle få en klar och tydlig förklaring av begreppet. En annan i personalen på förskolan förklarar begreppet genus som att det manliga är normen och det som anses vara finare. Kvinnan ska nå upp till den manliga nivån. Helén och Granholm (2007) menar att i det samhälle vi har idag värderas kvinnor och män på olika sätt och ofta visar det sig att det manliga har en högre status (s. 7).

Genom vårt resultat kring begreppen kan vi konstatera att pedagogerna och barnskötarna på förskolan och skolan inte har tillräckligt breda kunskaper om begreppens innebörd som vi trott och önskat. Vi blev något förvånade över att kunskaperna var så pass bristfälliga och vi ser det som ett problem i arbetet för jämställdhet i hela samhället. Förskola och skola har en stor inverkan på barn och elever då de tar med sig erfarenheterna de får från förskola och skola ut i samhället. Vi finner stöd i litteraturen kring vår syn på hur viktigt det är att all personal inom förskola och skola har en god kunskap om begreppen. Helén och Granholm (2007) talar om vikten av att pedagogerna i förskolan och skolan är medvetna om att jämställdhet och genus ger större möjligheter för barn och elever att, oavsett kön, kunna utveckla sin personlighet utan yttre påverkan från stereotypa normer (s. 7). Även Wahlström (2003) poängterar vikten av att pedagoger bör tänka på hur de bemöter barn och elever. Genom att ge barn och elever de redskap som krävs har pedagogerna chans att låta flickor och pojkar själva få välja sina sociala roller (kap. 2). Vidare nämner hon betydelsen av att pedagoger tidigt måste börja med jämställdhetsarbete med barnen och att de måste ge barnen bredare möjligheter att utvecklas (kap. 3). Genusvetaren och forskaren Pamela von Sabljar anser att jämställdheten i skolan är ett kunskapsområde som kräver att man är väl insatt i begreppens betydelse för att inte behandla pojkar och flickor olika (SVT2, 2010-10-05). Vi har omedvetet skilda förväntningar på flickor och pojkar och behandlar dem ofta olika utan att vi är medvetna om det (Wahlström, 2003, kap. 2). Pamela von Sabljar menar även hon att pedagogerna har olika förväntningar på flickor och pojkar och att de agerar därefter (SVT2, 2010-10-05).

Sammanfattningsvis kan vi poängtera hur viktigt det är att pedagoger och barnskötare är medvetna om begreppens betydelse för att kunna arbeta med barnen på ett jämställt sätt. Genom att de är medvetna vet pedagogerna hur de ska bemöta barnen på ett sådant sätt.

Vi frågade pedagoger och barnskötare om de ansåg att det fanns skillnader mellan pojkar och flickor. Detta gjorde vi för att ta reda på om de är medvetna om att det finns skillnader mellan könen. Upplever de att det inte finns skillnader, behövs heller inget jämställdhetsarbete då män och kvinnor redan anses ha lika förutsättningar. Genus bygger på att det finns olika föreställningar om hur pojkar och flickor bör vara. Finns inga skillnader, finns heller ingenting som kan kallas genus. Det var viktigt för oss att få ett svar på denna fråga eftersom vi då lättare kunde se huruvida pedagogerna och barnskötarna arbetade aktivt med genus och jämställdhet. Chanserna för ett sådant arbete ökade, enligt oss, om skillnader sågs. Pedagogerna och barnskötarna på skolan svarar direkt att de inte ser någon skillnad mellan flickor och pojkar, utan att det är vi vuxna som gör en skillnad.

Enligt Gannerud (2001) ser de flesta pedagoger skolan och förskolan som en könsneutral institution (s. 17). Det är även en uppfattning som vi upplevde att en av pedagogerna, Helena Mecholaoui, i debattprogrammet på SVT2 (2010-10-05) delade med Lotta och Laila. Hon ser inte heller att det finns ett problem med jämställdhet i skolan. Vi upptäcker däremot, en bit in i intervjun, att Lotta och Laila ser en skillnad mellan pojkar och flickor. Båda nämner att pojkar generellt tar mer plats och är mer högljudda i klassrummet än flickor även om det finns avvikelser. Pojkar beskrivs ofta som bråkiga och högljudda medan flickor anses ha ett aningen lugnare förhållningssätt. Pojkar får i regel ta större plats än flickor i klassrummet i skolan eller på samlingar i förskolan (SOU, 2006:75). Då vi frågar Lotta om hon tror att eleverna ser någon skillnad mellan flickor och pojkar upptäcker vi återigen att hon själv gör en skillnad mellan könen. Hon talar om att flickor har rosa saker och leksaker och att de är annorlunda pojkar överlag. Gannerud (2001) menar att, även om pedagoger ser förskolan och skolan som en könsneutral institution, finns en del forskning som tyder på att så inte är fallet (s. 17). Vi tolkar detta tvetydiga resultat från personalen på skolan som att de antingen vet att det finns en skillnad men vill eller kan inte se det, eller att de är osäkra på hur ett jämställdhetsarbete fungerar. Detta är två möjliga faktorer som kan bidra till detta tvetydiga svar.

På förskolan däremot ser alla tre i personalen en skillnad mellan pojkar och flickor. Dock menar Birgitta att denna skillnad syns först då barnen närmar sig fyra års ålder. Då de är yngre gör de inte en sådan skillnad utan ser då mest en biologisk skillnad snarare än en social. Pedagogerna talar om skillnader i val av kläder, leksaker och färger. De poängterar även att de ser en skillnad mellan pojkar och flickor i leken. Maj och Birgitta nämner att flickor drar sig till ”flickiga” saker medan pojkar drar sig till bilar och sådant med fart. På frågan angående om barnen ser en skillnad mellan pojkar och flickor svarar alla tre på förskolan att så är fallet. De tror att barnen är väl medvetna om att alla är olika, bland annat genom vårt biologiska kön. Birgitta nämner att barnen ser, rent kroppsligt, tidigt en skillnad mellan sin mamma och pappa och identifierar sig med den föräldern med samma kön.

Då vi frågar personalen på förskolan och skolan om hur de arbetar för jämställdhet inom arbetslaget och på hela förskolan och skolan upplever vi både likheter och skillnader. De intervjuade poängterar alla att det är viktigt att se till individen och inte till det biologiska könet. På både förskolan och skolan har man varit iväg på föreläsningar som har behandlat

jämställdhet och skolan har även varit på teater i ämnet. I skolan anser dock Lotta och Laila att jämställdhet är någonting man inte medvetet behöver arbeta med eftersom det kommer naturligt. Lotta, 53 år, förklarar sin syn på jämställdhetsarbete som att ”det är en naturlig sak. Det är inget som jag ska behöva tänka på”.

Utbildningsdepartementet (2006a, kap. 1) poängterar dock vikten av att förskolan och skolan arbetar för jämställdhet då de uppfattningar, krav och förväntningar förskolan och skolan har på eleverna formar deras syn på vad som är manligt och kvinnligt (s. 4). Förskolepersonalen däremot belyser hur viktigt det är att arbeta aktivt med detta. Karin och Maj talar om att mycket av jämställdhetsarbetet går per automatik, men att man gör det mer och mer medvetet i takt med vidareutbildning. På förskolan har de mötet med barnen i vardagen som en central punkt inom jämställdhetsarbetet. Man ska se till varje individs behov och tillgodose dessa. Statens offentliga utredningar (2006:75) menar dock på att pedagoger ofta tenderar att prata om pojkar och flickor på olika sätt, som två skilda grupper. I vårt resultat har vi sett tydliga exempel på detta. Personalen på skolan menar att de inte ser någon skillnad på pojkar och flickor, men det har visat sig att de talar om pojkar och flickor på skilda sätt. Detta anser vi är ett tydligt exempel på att pedagoger och barnskötare tenderar att tala olika om pojkar och flickor utan att de själva är medvetna om det. När vi diskuterar skillnaden mellan pojkar och flickor med barnen och eleverna märker vi att de är relativt säkra på att det finns en skillnad mellan könen. Eleverna i skolan nämnde att det fanns en biologisk skillnad, något som barnen på förskolan inte nämnde alls. Vi tror att detta beror på att sjuåringarna är mer mogna och att de har en större kroppskänedom än barnen på förskolan. Sjuåringarna talar även mer om intressen och olika lekar så som Winx, innebandy, dator, hästar och så vidare. Barnen talar mer om utseende, så som kläder och hår.

Vi är mycket bekymrade över den inställning som personalen på skolan har gällande ett aktivt och medvetet jämställdhetsarbete. De vill ha en jämställd skola, men anser inte att de varken behöver fortbilda sig eller tänka medvetet på jämställdhet för att utvecklas i det vardagliga arbetet. Vi funderar på varför de har en sådan negativ inställning till detta och varför man som pedagog eller barnskötare i skolan skulle vilja nöja sig med situationen när man alltid kan förbättra miljön i skolan. Är det lathet eller rädsla för något nytt som orsakar denna inställning, eller är det skolan i stort som gett pedagoger och barnskötare för lite redskap och fortbildning inom ämnet? Om detta skulle vara fallet, att de inte får denna konstanta uppdatering, kan det leda till en okunskap i ämnet vilket i sin tur skulle kunna resultera i att personal i förskola och skola inte inser att ett medvetet jämställdhetsarbete måste ske. Risken med en bristande uppdatering är att man har med sig gamla föreställningar om hur könsrollerna är och bör vara fördelade i samhället, vilket kan förändras märkbart över tid. Vi anser att det är av stor vikt att förskola och skola erbjuder en konstant uppdatering för pedagoger och barnskötare. Det behövs inte fler lagar och regler utan det som krävs är mer medvetna pedagoger (SOU, 2006:75). Vi är dock väl medvetna om att det krävs ett intresse från personalens sida för att kunna ta till sig den kunskap och de redskap som erbjuds. Dock är det en plikt som varje person som arbetar med barn och elever inom förskola och skola att tänka och arbeta medvetet med jämställdhet i det dagliga arbetet. Detta står inte minst i

läroplanerna för förskola och skola. ”Skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter” (Utbildningsdepartementet, 2006a, s. 4).

Ytterligare en tanke som slagit oss efter analysen av resultatet är om det är så att förskolan arbetar mer aktivt för jämställdhet än skolan i allmänhet. Vår studie kan inte generaliseras, men vi har fått tydliga indikationer på att det kan vara så att förskolan arbetar mer aktivt för jämställdhet i allmänhet än skolan. Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter (Utbildningsdepartementet, 2006a, kap. 1). Vad kan det i sådana fall bero på att skolan arbetar mindre aktivt för jämställdhet? På förskolan är pedagoger och barnskötare med barnen i större utsträckning än i skolan. I skolan är eleverna äldre och klarar sig mer själva än barnen på förskolan. Detta kan resultera i att pedagogerna och barnskötarna har en mer distanserad relation till eleverna på skolan. Det blir därmed svårare att utföra ett jämställdhetsarbete med eleverna då de inte är lika nära dem. En tredje aspekt kan vara att personalen på skolan känner en konstant press att hinna med de uppgifter som ska göras innan terminens slut. De har ett pressat schema med mål som ska uppnås hos varje elev, samt numera även nationella prov i årskurs 3 som ska genomföras. Kan detta vara en orsak till att den personal som vi intervjuat i skolan inte arbetar aktivt för jämställdhet på ett medvetet sätt?

6.1 Har vi fått svar på våra frågeställningar?

Vårt syfte med denna undersökning var främst att undersöka hur det görs skillnad mellan flickor och pojkar på förskolan och skolan ur ett genusperspektiv. Vi var innan studien genomfördes medvetna om att ett jämställdhetsproblem råder i förskola och skola. Vi ville undersöka om vår hypotes stämde kring detta. Nedan följer en redogörelse för huruvida vi fått svar på de frågeställningar vi utgick från i undersökningen.

6.1.1 Upplever barnen och eleverna att det finns en skillnad mellan pojkar och flickor och i sådana fall hur visar det sig?

Ja, de upplever att det finns en skillnad mellan pojkar och flickor. Svaret skiljer sig något mellan förskolebarn och skolelever, men inte i någon större utsträckning. Vi hade från början en hypotes om att barnen och eleverna upplever en skillnad mellan pojkar och flickor. Dock var vi osäkra på vad de skulle ta upp för skillnader. Vi trodde att de skulle ta upp saker som färger, leksaker, kläder samt att de rent kroppsligt även kunde se en skillnad. Vi upptäckte snart att detta var något som barnen och eleverna talade om i intervjuerna. Däremot nämnde de även saker som vi inte trodde skulle komma på tal. Barnen och eleverna nämnde exempelvis olika former av intressen som en skillnad mellan pojkar och flickor. Även utseendet kom på tal och då inte endast kläder och färger, utan också längd på hår. Detta var någonting som både barnen och eleverna lade stor vikt vid, vilket vi tyckte var intressant. Det verkade som om normen för barnen och eleverna var att flickor ska ha långt hår och pojkar kort hår. Dock var de medvetna om att flickor kan ha kort hår och att pojkar kan ha långt hår men att detta inte var det vanligaste. De tenderar att ständigt koppla sina svar till sin egen erfarenhetsvärld som innefattar den närmsta omgivningen. Exempelvis kopplade två av barnen och eleverna denna norm till sin mamma eller pappa. Då någon nämnde att flickor alltid har långt hår svarade en av eleverna att hans mamma faktiskt har kort hår.

6.1.2 Upplever pedagoger att det finns en skillnad mellan flickor och pojkar på förskolan och skolan och i sådana fall hur visar det sig?

I denna fråga skiljer sig förskolans och skolans svar en aning åt. Personalen i skolan svarar först att de inte ser någon skillnad alls utan att det är vi vuxna som gör skillnaden. Däremot märker vi, en bit in på intervjun, att båda två upplever en skillnad mellan pojkar och flickor. Vi har funderat på varför personalen på skolan först svarade nej på denna fråga eftersom de tydligt ser en skillnad. Är det så att de inte vill se några skillnader mellan pojkar och flickor och i sådana fall varför? Tror de att de inte ser någon skillnad fast att de uppenbarligen undermedvetet ändå gör det och vad beror det på i sådana fall? Vi är osäkra på vilken orsak som bidrar till deras svar, men vi misstänker att bristen på ny kunskap och fortbildning lett till att de har tagit med sig en gammal syn på jämställdhet. Kanske tror de att jämställdhet handlar om att man ska behandla alla lika och då tänker att det är fel att se en skillnad på pojkar och flickor eftersom detta då inte anses jämställt. Då de anser att det inte finns något jämställdhetsproblem kanske de är rädda att säga emot sig själva och väljer därför att inte säga att det finns en skillnad. På förskolan däremot ser personalen skillnader mellan pojkar och flickor. Detta gör de främst då barnen är över tre år. De verkar vara öppna med att barnen är olika könen emellan och vill även de möta barnen på individnivå. Dock försöker de inte dölja denna skillnad i intervjun. Vi vet inte varför det skiljer sig åt mellan förskolan och skolan, men det oroar oss att denna skillnad finns.

6.1.3 Hur kan man arbeta alternativt hur arbetar man på förskolan och skolan med jämställdhet?

Återigen ser vi en skillnad mellan förskolan och skolan. På förskolan tänker de mer medvetet på jämställdhet vilket leder till att de arbetar mer aktivt med detta. Personalen på skolan tänker inte på det medvetet eftersom de anser att de gör det automatiskt. Därför arbetar de inte aktivt för jämställdhet. Både förskolan och skolan har som tidigare nämnts varit på en del fortbildning i ämnet men i liten utsträckning. Både skolan och förskolan vill dock se till individen och dess behov och poängterar ofta vikten av detta. Detta är en av byggstenarna i ett jämställt arbete. Vi är medvetna om att man inte kan lägga allt för mycket tid på fortbildning i ämnet jämställdhet, men vi anser att betydligt mer tid måste läggas på detta. Pedagoger och barnskötare måste veta vad begreppen står för, för att kunna arbeta med detta mer aktivt. De måste även få redskap för att kunna arbeta med jämställdhet i det dagliga arbetet.

6.2 Avslutande kommentarer

Vi har tidigare nämnt att vi är bekymrade över det resultat vi fick i undersökningen. För oss är det förvånansvärt att pedagoger och barnskötare inte har en bredare kunskap än den vi har tagit del av när det gäller jämställdhet och genus. Vi hade förväntat oss en tydligare definition av begreppen än den vi fick fram i intervjuerna. Vi hade även förväntat oss ett mer aktivt arbete för jämställdhet inom skolan. Det är, för oss, inte acceptabelt att ha en sådan negativ inställning till ett medvetet och aktivt jämställdhetsarbete då man arbetar i skolan. Det är som tidigare nämnts vår plikt i arbetet med barn och elever att ständigt förebygga stereotypa könsmonster i skola och förskola (Utbildningsdepartementet, 2006b, kap. 1). Vi kommer att ta

med oss denna erfarenhet i vår kommande profession som pedagoger. Vi hoppas att de som tar del av vår studie får upp ögonen för hur viktigt ett jämställdhetsarbete är för att kvinnor och män någon gång i framtiden ska ha samma rättigheter.

7. Referenser

- Caine, B & Sluga, G. (2000). *Europas historia 1780-1920. Ett genusperspektiv*. Natur och kultur: Stockholm.
- Chodorow, N. (1995). *Femininum – Maskulinum. Modersfunktion och könssociologi* (2. rev. uppl.). Stockholm: Natur och kultur.
- Claesson, S. (2007). *Spår av teorier i praktiken – Några skolexempel* (2. rev. uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Gannerud, E. (2001). *Lärares liv och arbete – i ett genusperspektiv*. Stockholm: Liber.
- Gillå, U. (2005). *Medicinsk Grundkurs* (2. rev. uppl.). Stockholm: Bonnier Utbildning.
- Helén, E & Granholm, M. (2007). *På genusäventyr – Metodbok för drama och genus i förskolan*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Jacobsson, A & Olsson, S. (1987). *Berts dagbok*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lindenbaum, P. (2007). *Kenta och barbisarna*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Svaleryd, K. (2002). *Genuspedagogik*. Stockholm: Liber.
- Vygotskij, L. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.
- Wahlström, K. (2003). *Flickor, pojkar och pedagoger*. Kristianstad: Sveriges Utbildningsradio.
- Wernersson, I. (red.) (2009). *Genus i förskola och skola – förändringar i policy, perspektiv och praktik*. ACTA UNIVERSITATIS GOTHOBURGENSIS: Göteborg
- Styrdokument**
- Utbildningsdepartementet. (2006a). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Fritzes.
- Utbildningsdepartementet. (2006b). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Fritzes.

Internetkällor

SVT 2: Debatt. (2010-10-05). Hämtad 11 november 2010, från
http://svtplay.se/v/2179684/debatt/del_6_av_17_tisdag?sb,p104688,2,f,-1

HSFR Etikregler. (2. rev. uppl. 1999). Hämtad 12 november 2010, från
<http://www.stingerfonden.org/documents/hsetikregler.pdf>

SOU: Jämställdhet i förskolan. (2006:75). Hämtad 12 november 2010, från
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/06/72/88/1a5ba502.pdf>

Integrations- och jämställdhetsdepartementet. (2010-10-13). Hämtad 6 december 2010, från
<http://www.regeringen.se/sb/d/2593/a/14257>

8. Bilaga

Intervjufrågor

Pedagoger och barnskötare:

Bakgrund:

- Ålder?
- Kön?
- Utbildning?
- Hur länge har du arbetat?

Huvudfrågor:

- Hur skulle du definiera ordet jämställdhet?
- Hur skulle du definiera ordet genus?
- Ser du någon skillnad på flickor och pojkar i klassrummet respektive barngruppen? I sådana fall hur?
- Tror du barnen respektive eleverna upplever att det är någon skillnad mellan pojkar och flickor? I sådana fall hur?
- Arbetar du respektive ni medvetet inom arbetslaget för jämställdhet? I sådana fall hur?
- Arbetar ni gemensamt på skolan respektive förskolan för jämställdhet? I sådana fall hur?

Barn och elever:

Frågor till förskolebarn utifrån boken "Kenta och barbisarna":

- Vad handlar boken om?
- Vad tyckte ni var bra i boken?
- Vad tyckte ni var dåligt i boken?
- Varför tror ni att Kenta inte får vara med och leka med barbisarna från början?

Huvudfrågor till förskolebarn:

- Vad är en flicka?
- Vad är en pojke?
- Finns det någon skillnad mellan pojkar och flickor? I sådana fall vad?
- Vad gör man när man är en flicka?
- Vad gör man när man är en pojke?

Frågor till elever utifrån första kapitlet i boken "Berts dagbok":

- Vad handlar boken om?

- Vad tyckte ni var bra i boken?
- Vad tyckte ni var dåligt i boken?

Huvudfrågor till elever:

- Vad är en flicka?
- Vad är en pojke?
- Finns det någon skillnad mellan pojkar och flickor? I sådana fall vad?
- Vad gör man när man är en flicka?
- Vad gör man när man är en pojke?
- Tycker ni det kan vara orättvist ibland mellan pojkar och flickor? I sådana fall hur?